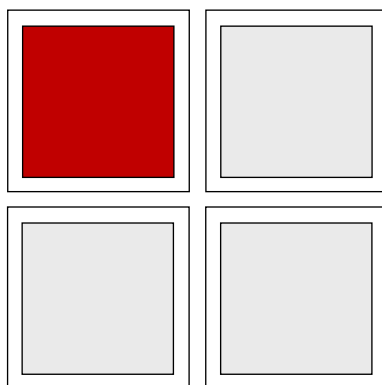
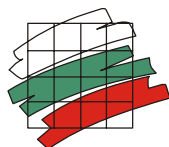

ИНДИКАТОР НА ИКОНОМИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ В БЪЛГАРИЯ

1 | 2009

АГЕНЦИЯ ЗА
ИКОНОМИЧЕСКИ
АНАЛИЗИ И
ПРОГНОЗИ

Информацията, публикувана в това издание, може да се ползва без специално разрешение, единствено с изричното позоваване на източника.

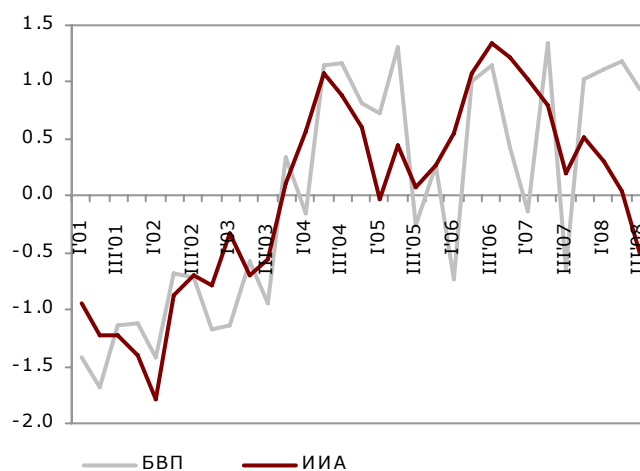
ISSN 13135007

© Агенция за икономически анализи и прогнози, 2009

София 1000, Аксаков 31, тел.: 9859 56 01, факс: 981 33 58, e-mail: aeaf@aeaf.minfin.bg, <http://www.aeaf.minfin.bg>

Индикаторът на икономическата активност в България (ИИА)¹ има за цел да представи в обобщен вид текущото развитие на икономиката, както и да оцени динамиката на нейния дългосрочен и цикличен компонент. Индикаторът е конструиран чрез динамичен факторен модел и е съставен от 8 макроикономически променливи, оценяващи състоянието и измененията във вътрешната и външната икономическа среда². Тъй като брутният вътрешен продукт (БВП) представлява друг обобщаващ индикатор на икономическата активност в страната, динамиката на ИИА и на БВП са сходни през повечето периоди на наблюдение, но това не означава, че техните изменения са идентични³. Възможно е в отделни периоди измененията в техните стойности да се различават както като размер, така и като посока.

Граф. 1: Индикатор на икономическата активност (ИИА) и реален растеж на БВП (нормиран)

Източник: Собствени изчисления, НСИ, Евростат, БНБ, Световна банка

¹ За методологични особености на конструирания индикатор на икономическата активност, виж приложението в края на изданието: „Същност и предимства на индикатора на икономическата активност и методология на съставянето му“.

² Променливите, включени в ИИА, са БВП, добавена стойност в строителството, заети, БВП на ЕС-25, индустриални продажби, бизнес климат в търговията на дребно, лихва по дългосрочни кредити в лева и международни цени на металите и минералните суровини.

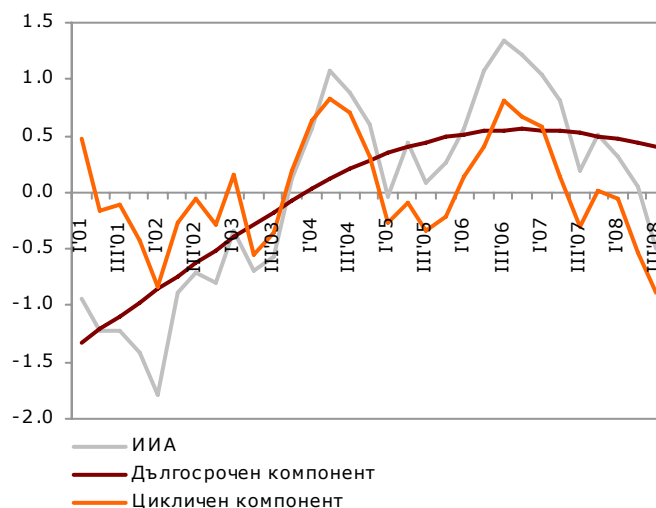
³ С цел постигане на сравнимост, данните за реалния растеж на БВП са нормирани, т.е. от реалния растеж на БВП е извадена средната стойност и полученият резултат е разделен на стандартното отклонение.

ИИА продължи да се понижава през третото тримесечие на 2008 г. Всички показатели, включени в съставния индекс, имат отрицателен принос върху неговата стойност, като най-голямо бе влиянието на индекса на промишлените продажби, международните цени на металите и бизнес климата в търговията на дребно.

През третото тримесечие реалният ръст на БВП остана висок (6.8%), но се понижи с 0.3 процентни пункта спрямо стойността си от предходното тримесечие. Структурата на БВП по компоненти на добавената стойност показва, че външната икономическа среда е имала задържащо влияние върху развитието на българската икономика. Основните двигатели на растежа през текущия период бяха селското стопанство и услугите. След като през 2007 г. аграрният сектор изпитваше значителни затруднения в развитието си, през второто и третото тримесечие на 2008 г. започна да се възстановява и регистрира реален ръст на добавената си стойност от 44.1% за трето тримесечие. Услугите също ускори растежа си до 6.4%, като най-голям принос за това имаха дейностите финансово посредничество, операции с недвижими имоти, наемодателна дейност и бизнес услуги, търговия. През третото тримесечие на 2008 г. силно се забави растежът на индустрията. Той възлезе на 2.1% в реално изражение, като продажбите за износ отбелязаха спад, повлияни от влошаващата се международна конюнктура, изразяваща се в намаляващи цени и външно търсене на основни за българската промишленост продукти. Добавената стойност в строителството продължи да нараства с двуцифрени темпове.

Дългосрочният компонент на ИИА продължава наблюдаваната през последните тримесечия тенденция на забавяне темпа си на растеж, а цикличният отчита най-ниската си стойност от няколко години насам.

Граф. 2: Индикатор на икономическата активност (ИИА) по компоненти

Източник: Собствени изчисления

Фактори, оказващи влияние върху динамиката на ИИА през третото тримесечие на 2008 г.

Промислени продажби

През третото тримесечие промишлените продажби имаха най-висок отрицателен принос към съставния индикатор. Растежът им на годишна база се забави до 0.7%, като на вътрешния пазар ръстът се запази положителен от 2.6%, а на външния беше регистриран спад от 1.4%. По-значителен отрицателен принос имаха отраслите производство на чугун, стомана и феросплави, производство и разпределение на газообразни горива, на текстил и облекло.

Граф. 3: Индекс на нови поръчки за външния пазар в производството на текстил и облекло и металургията, на годишна база

Източник: Евростат

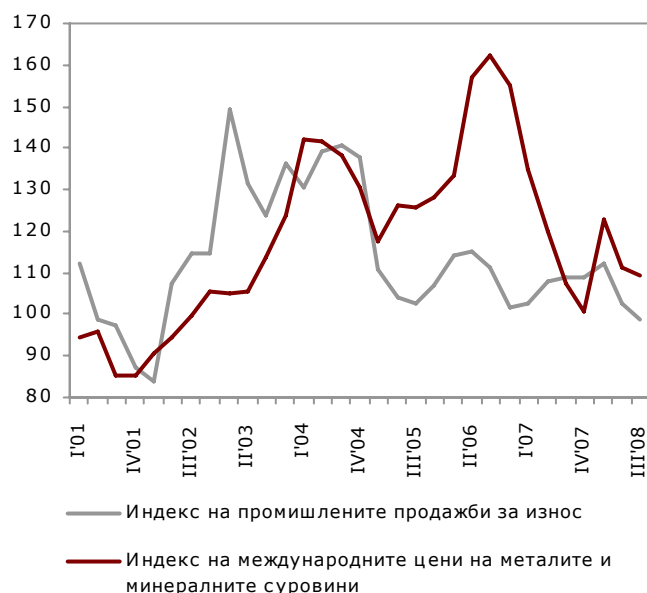
При металургията това се дължи основно на спада на търсенето и на цените на металите на международните пазари. Освен това, допълнителна роля са изиграли и проблемите с намаленото производство на комбинат „Кремиковци“. Металургичните предприятия са сред основните потребители на природен газ в страната и тяхната по-ниска икономическа активност вероятно е повлияла на спада в продажбите на газообразни горива. В отрасъл текстил и облекло спадът в продажбите се наблюдава от края на 2007 г. насам. Тази тенденция е повлияна от силната външна конкуренция.

Сред отраслите, които имаха положителен принос за динамиката на общите промишлени продажби през третото тримесечие на годината, са производство на хранителни продукти и напитки, производство на химични продукти, на изделия от пластмаси. Нарастването в тези отрасли на годишна база беше съответно 6.6%, 17.7% и 26.0%.

Международни цени на метали и минералните суровини

Спадът на цените на металите и минералните суровини също има значителен отрицателен принос в ИИА за третото тримесечие на 2008 г. През третото тримесечие индексът на цените на металите и минералите спадна с 2.1 процентни пункта и възлезе на 109.3, предизвиквайки съкращаване на производството и приходите от продажби за износ.

Граф. 4: Международни
цени на метали и
минерални суровини и
продажби за износ

Източник: НСИ, Световна банка

Тази тенденция беше предизвикана от забавянето на световното производство и значителното намаляване на международното търсене в строителството, транспорта и други сектори. Цените на повечето основни метали спаднаха значително от началото на юли, като за различните метали спадът е между 3.9% (при оловото) до 32.5% (при среброто) – септември спрямо юли 2008 г. Цената на медта, която съставя близо 50% от износа на България на цветни метали, намаля с 16.9% за същия период. Фактори за това бяха спадът в търсенето в ЕС и САЩ, най-вече в секторите строителство и автомобилостроене. Ръстът на търсенето от страна на Китай също се забави. Очакванията са цената на медта да продължи да спада и през 2009 г. поради излишъци на пазара.

Цените на другите важни за износа ни метали – цинк и алуминий също намаляха. Цената на алуминия спадна с 17.8% поради намаляващото търсене, бързо нарастващите запаси и продължаващото увеличение на китайското производство и износ. Цената се очаква да продължи да спада, като пазарът остава на излишък през 2009 и 2010 г. Цената на цинка намаля с 6.3%, а на златото – с 11.7%. Индексът за цената на стоманата, средно за третото тримесечие, отбеляза растеж от 21.1%, но през септември и тя започна да намалява.

По прогнози на Световната банка, цените на металите през 2009 г. се очаква да продължат да спадат. По-ниският растеж в развиващите се страни, които са суровинно интензивни, отслабването в бума на инвестициите в Китай, нарастването на дела в общото производство на по-малко суровинно интензивния сектор на услугите и замяната на скъпите метали с по-евтини материали ще намали търсенето в дългосрочен план.

Граф. 5: Реален растеж на БВП и индекс на международните цени на металите и минералните суровини

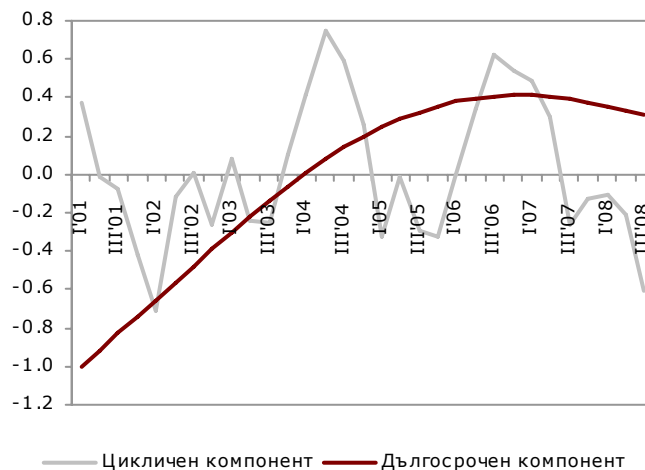
Заб.: Данните са нормирани.

Източник: НСИ, Световна банка

Бизнес климат в търговията на дребно

През третото тримесечие бизнес климатът в търговията на дребно се влоши в сравнение със съответния период на 2007 г. и повлия отрицателно върху изменението на ИИА. Понижиха се оценките на предприемачите за настоящата бизнес ситуация, а и очакванията за развитието на дейността през следващите 6 месеца също бяха по-песимистични. Влошаването на настоящата ситуация се характеризира със спад в обема на продажбите и задържане на нивото на продажните цени. Предприемачите очакват също и намаление в обема на продажбите и на поръчките към доставчиците през следващите три месеца. Сред факторите с нарастващо значение за влошаването на бизнес климата през третото тримесечие на 2008 г. в сравнение с третото тримесечие на предходната година, са несигурната икономическа среда и очакванията за спад в търсенето. Това обуславя и спада в цикличната позиция на бизнес климата в търговията на дребно. Дългосрочният компонент на променливата намалява темповете си на нарастване от началото на 2007 г. насам, което най-вероятно е свързано с достигнатите високи нива на показателя, непосредствено преди присъединяването на страната към ЕС.

Граф. 6: Циклически и дългосрочни компоненти на бизнес климата в търговията на дребно

Източник: АИАП, НСИ

Заети През третото тримесечие на 2008 г. цикличната позиция на заетостта продължи да се влошава и имаше голям принос за негативната динамика на ИИА. Дългосрочният компонент на заетите отбеляза по-ниска стойност спрямо предходното тримесечие и също повлия отрицателно върху изменението на заетите през разглеждания период.

Данните от Наблюдението на работната сила отчетоха забавяне в растежа на заетите в икономиката лица до 3.1% през разглеждания период. Основен фактор за регистрирания по-нисък годишен темп на нарастване в сравнение с второто тримесечие на 2008 г. беше значителното забавяне на ръста на заетостта в преработващата промишленост, както и спадът на заетите в снабдяването с електрическа и топлинна енергия, газообразни горива и вода. По-бавният темп на нарастване на заетите в преработващата промишленост бе обусловен до голяма степен от регистрираното намаление на работните места в металургията, както и от забавения растеж на заетостта в производството на текстил и облекло. И двата отрасъла отбелязват намаление на добавената стойност и приходите от продажби през третото тримесечие на 2008 г. на годишна основа, което се дължи най-вече на спада в реализираните продажби за износ. Неблагоприятното развитие на цените на основни за българския износ суровини, както и конкурентният натиск върху българската текстилна промишленост на външните пазари, са причина за развитието на заетостта в посочените отрасли.

Граф. 7:

Растеж на заетостта и приходите от продажби за износ в металургията и производството на текстил и облекло

Заб.: Данните са нормирани.

Източник: НСИ

Заб.: Данните са нормирани.

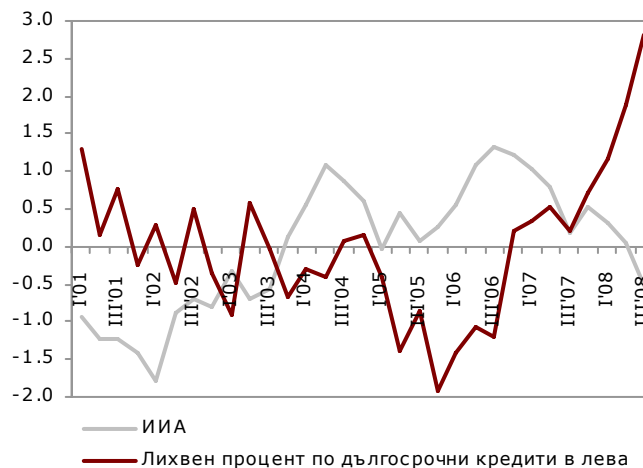
Източник: НСИ

Лихви по дългосрочни кредити в лева

През третото тримесечие на 2008 г. лихвените проценти по дългосрочните кредити в лева отново се повишиха и засилиха отрицателното си въздействие върху ИИА. В условията на несигурна външна среда цената на заемните ресурси остана висока, а оттук и лихвите на междубанковите пазари, което неизбежно се отрази и на лихвените нива в страната. Освен това, инфлационният натиск се задържа, макар че през третото тримесечие инфлацията в страната започна да намалява своето равнище. Не на последно място трябва да се посочи и рисковата премия за страната, която се увеличи през втората половина на 2007 г. и остана на относително високи нива, което доведе до увеличаване на лихвения спред между лева и евро.

Растежът на лихвите през третото тримесечие на 2008 г. обаче не оказва съществен натиск върху търсенето на кредити. Годишният ръст на вземанията от частния сектор слабо се понижи, но неговата стойност към края на септември остана висока (46.7%). Качеството на банковите кредитни портфейли също не показва признаци на влошаване, което най-вероятно е резултат от по-високото качество на одобрените кредитни проекти, вследствие на известно затягане на условията на банките към кредитополучателите за достъп до заеман ресурс.

Граф. 8: Динамика на ИИА и лихвен процент по дългосрочни кредити в лева

Заб.: Данните са нормирани.

Източник: Собствени изчисления

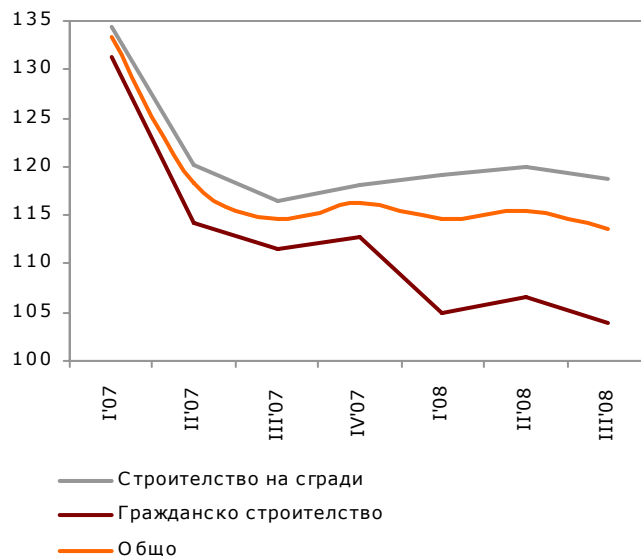
Тенденцията на поскъпване на кредитите в лева се очаква да се запази в краткосрочен план, като очакванията в по-широк времеви хоризонт са свързани със запазване на нивата на лихвите в лева, най-вече под влияние на рисковата премия за страната. Натиск в посока надолу върху лихвите в лева се очаква да имат и предприетите от БНБ мерки за постепенно намаление на минималните задължителни резерви – считано от началото на октомври депозитната база беше намалена, а от 01.12.2008 г. процентът на минималните задължителни резерви бе намален с 2 процентни пункта до 10%. Лихвите в евро се очаква да се понижат, вследствие на провежданата от ЕЦБ политика на понижаване на лихвените проценти през последните месеци.

Строителство

През третото тримесечие на 2008 г. растежът на брутната добавена стойност в строителството възлезе на 10% на годишна база и отчете ускорение спрямо предходното тримесечие. Този компонент нямаше значително влияние върху динамиката на общия ИИА. Различните източници на данни, свързани с развитието на строителството, все още не дават ясни индикации за негативно влияние на външната среда върху него. Обемът на производството⁴ в отрасъла запази относително постоянно ниво от края на миналата година, като забавяне на растежа се наблюдаваше преди всичко в сферата на гражданското строителство, а това на сгради задържа стабилното си развитие и дори отчете ускорен растеж спрямо съответния период на 2007 г.

⁴ Индекс на производство в строителството. По данни на Евростат.

Граф. 9: Индекс на производство в строителството, на годишна база

Източник: Евростат

Продължава и високата инвестиционна активност, характерна за строителството през последните няколко години. През текущия период, растежът на направените инвестиции в дълготрайни материални активи се забави спрямо второто тримесечие на 2008 г., но отрасълът остана един от водещите, имащи значителен принос към нарастването на разглеждания показател, общо за икономиката.

Граф. 10: Динамика на брутната добавена стойност и разходите за ДМА в строителството.

Заб.: Данните са нормирани.

Източник: НСИ

Степен на синхронизираност на българския бизнес цикъл с този на Еврозоната

Оценките за връзката между цикличните колебания в Еврозоната и българската икономика показват, че промяната на конюнктурата в Еврозоната се отразява най-силно върху българската икономика със закъснение от един период. Корелацията между двата реда в първи лаг е 0.75. Освен това, бизнес цикълът у нас показва по-големи отклонения от дългосрочната средна в сравнение с цикъла на Еврозоната, което се обуславя от високата степен на зависимост на българския износ от международната среда.

Граф. 11: Оценени циклични колебания в Еврозоната и България

Забележка: Данни и подробни обяснения за методологията на съставяне на индикатора на бизнес цикъла за Еврозоната Eurocoin са достъпни на <http://eurocoin.cepr.org>. Тъй като този индикатор е месечен, данните за него са осреднени, за да може да се сравнява с ИИА, който е с тримесечна честота на публикуване. Допълнително Eurocoin изключва само краткосрочните (сезонните) колебания в икономическата активност в Еврозоната и следователно беше необходимо също да бъде премахнат дългосрочния тренд във времевия ред с филтър на Ходрик и Прескот.

Източник: Собствени изчисления, СЕРР, НСИ, БНБ, Световна банка

Динамиката на цикличния компонент на ИИА в България се повлиява в голяма степен от цикличната позиция на БВП в ЕС-25, като корелацията между двете променливи е най-висока в текущия период и с лаг от един период, съответно 0.96 и 0.55.

През третото тримесечие на 2008 г. БВП на ЕС-25 забави темпа си на нарастване до 0.8% спрямо съответния период на предходната година. Основен фактор зад регистрираната по-ниска стопанска активност в 25-те страни-членки беше вътрешното търсене, както по линия на потреблението, така и по линия на инвестициите. Въпреки известното отслабване на инфлационния натиск от успокояването в ръста на цените на хранителните стоки и енергийните суровини през август и септември, инфлацията през третото тримесечие се задържа висока на годишна база, а крайното

потребление забави растежа си до 0.9% спрямо третото тримесечие на 2007 г. Брутното капиталобразуване отбеляза спад в реално изражение от 0.8%. Инвестициите в основен капитал намалиха темпа си на нарастване до 0.1% поради влошената инвестиционна среда, в резултат на международната финансова криза и несигурността на финансовите пазари. По-слабото външно търсене през разглеждания период доведе до забавяне в темпа на увеличение на обема на износа на стоки и услуги на ЕС-25 до 2.5% спрямо година по-рано. В съответствие с отслабналото вътрешно търсене, вносът на стоки и услуги също регистрира забавяне до 1.8%.

Влошаването на външната среда не показва ясно изразено влияние върху българската икономика до средата на 2008 г. Ефектите от влиянието на финансовата и икономическа криза бяха предимно косвени и свързани с повишаване на лихвените проценти и спад на борсовите индекси. По отношение на реалната икономика се наблюдаваше единствено влошаване на показателите за бизнес климата в страната и забавяне на промишлените продажби. През третото тримесечие на годината обаче вече се отчете забавяне на брутната добавена стойност в индустрията. Очакваното по-нататъшно забавяне в ръста на основните търговски партньори на България през следващата година, ще се отрази чрез по-слабото външно търсене върху българския износ и ще бъде един от основните канали на отражение на международната криза върху българската икономика. Това, съчетано с очаквания по-нисък приток на чуждестранни капитали, в резултат на преоценката на инвестиционния риск и промяната на кредитната политика на финансовите институции в страната и чужбина, ще доведе до ограничаване темпа на нарастване на икономическата активност в страната.

Същност и предимства на индикатора на икономическата активност и методология за съставянето му

Индикаторът на икономическата активност (ИИА), конструиран в АИАП, има за цел да оцени текущото състояние на българската икономика. Предимствата на този тип съставни индикатори са:

Ако бъдат направени ревизии на данните на променливите, които съставляват ИИА, промените на съставния индикатор са далеч по-малки като размер в сравнение с ревизиите, които се правят на данните на БВП.

Динамиката на БВП понякога се влияе от специфични за конкретните икономически сектори фактори, които може да имат дискретен или временен характер и не би трябвало да се интерпретират като фактори, оказващи влияние върху общата икономическа ситуация в страната. Разлагането на всеки от времевите редове на общ и специфичен компоненти позволява да се елиминира влиянието на временните и специфични фактори, както и да се направи корекция за евентуални грешки в измерването на съответните променливи.

ИИА е изчислен с динамичен факторен модел, приложен върху тримесечни данни за набор от 63 макроикономически времеви реда както за България, така и такива, отразяващи международната конюнктура. В резултат на анализа, броят на променливите, от които е изчислен ИИА е редуциран до осем, като всички променливи са взети като реални изменения спрямо съответното тримесечие на предходната година. Променливите, включени в индикатора, са БВП, добавена стойност в строителството, заети, БВП на ЕС-25, индустриални продажби, бизнес климат в търговията на дребно, лихва по дългосрочни кредити в лева и индекс на международните цени на металите и минералните суровини на Световната банка.

Оценката на цикличния компонент ИИА е направена, като са елиминирани: (1) дългосрочният компонент, който е пресметнат посредством филтър на Ходрик-Прескот с параметър $\lambda = 1600$. Въпреки, че за филтъра на Ходрик и Прескот в икономическата литература са посочени редица слабости, той остава на практика най-широко използваният метод за премахване на тренда в икономическите редове; (2) краткосрочният компонент, който обхваща колебания в рамките на една година и следователно е изчислен въз основа на плъзгаща се средна с прозорец от 4 периода.